

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 3, Kasım/November 2025]

Özlem BAŞBOĞA

<https://orcid.org/0000-0003-4976-5218>

Öğretim Görevlisi Dr.

ozlem.basboga34@gmail.com

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

<https://ror.org/03ejnre35>

Türk Dili Bölümü - Rektörlük

Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" Oyununda Bencillik ve Özgecilik

Selfishness and Altruism in Necati Cumalı's "Boş Beşik" Play

Araştırma Makalesi | *Research Article*

Geliş Tarihi | *Date Received*: 29.05.2025

Kabul Tarihi | *Date Accepted*: 20.09.2025

Yayın Tarihi | *Date Published*: 23.11.2025

Atıf | *Citation*

Başboğa, Ö. (2025). Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" Oyununda Bencillik ve Özgecilik. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(3), 1667-1683. <https://doi.org/10.34083/akaded.1708554>

Başboğa, Ö. (2025). Selfishness and Altruism in Necati Cumalı's "Boş Beşik" Play. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(3), 1667-1683. <https://doi.org/10.34083/akaded.1708554>

Makale Bilgisi | *Article Information*

Değerlendirme <i>Review Reports</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) <i>Double-blind. (Two External Referees)</i>
Etik Beyan <i>Ethics Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study</i>
Etik Kurul Belgesi <i>Ethics Committee Approval</i>	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir <i>Article does not require an Ethics Committee Approval</i>
Etik Bildirim <i>Complaints</i>	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir <i>The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest</i>
Benzerlik Taraması <i>Similarity Checks</i>	Yapıldı <i>Yes - iThenticate</i>
Telif Hakkı ve Lisans <i>Copyright&License</i>	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır <i>Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International</i>

© Özlem BAŞBOĞA | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Öz

Bu makalede, Necati Cumalı'nın 1949'da yayımladığı "Boş Beşik" oyunu bencillik ve özgecilik açısından incelenmiştir. Cumalı'nın "Boş Beşik" oyunu, daha önceki çalışmalarda folklor unsurları, kadının toplumdaki yeri, günlük yaşam pratikleri, mekân, törelerin insanların hayatını nasıl etkilediği gibi çeşitli açılardan incelenmiştir. Ancak oyun kişileri, kişilik özellikleri bağlamında daha önce incelenmemiştir. Bu çalışmada, oyunun kişileri bencillik ve özgecilik açısından incelenecek, böylece eserin zengin yapısı farklı bir açıdan ortaya konulacaktır. Makalede bencillik ve özgecilik kavramları açıklandıktan sonra "Boş Beşik"teki kişiler bu olgular açısından ele alınacaktır. Cumalı, "Boş Beşik" oyununda Çiçek Dağı eteklerinde yaşayan Yörükleri ve bu Yörükler arasında yaşanan bir trajediyi anlatmıştır. Oba beyi Ali ile karısı Fatma'nın, yedi yıldır evli olmalarına rağmen bir çocukları olmamıştır. Yedi yıldan sonra doğan oğulları, yaylaya göç sırasında kuzgunlar tarafından parçalanır. Bunu gören Fatma akli melekesini kaybederek intihar eder. "Boş Beşik" oyununda kişilerin eylemleri ve söylemleri incelendiğinde Ali'nin bencil; Fatma'nın ise özgeci olduğu görülmektedir. Ali hemen her eyleminde kendi mutluluğunu önceler, kendisi dışındaki kişilerin duygularını göz ardı eder. Oğlu ve genç karısı ölen Ali'nin üzüntüsünün sebebi, kendisinin karısından henüz "murat alma" mış olmasıdır. Buna karşın Fatma özgecidir. Fatma'nın bazı eylemleri kan bağına dayalı özgecilikle bazı eylemleri ise mutlak özgecilikle ilgilidir. Kişinin kendi zararına bile olsa başkalarını öncelemesi olan özgecilik, "Boş Beşik" oyununda bebeğin ve Fatma'nın ölmesiyle sonuçlanır. Fatma'nın yanı sıra Ali'nin annesi, amcası ve dayısının, içinde yaşadıkları topluluğun geleceğini ve geleneklerini öncelendikleri ve bu uğurda özgeci davrandıkları görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Türk tiyatrosu, Necati Cumalı, Boş Beşik, bencillik, özgecilik.

Abstract

In this article, Necati Cumalı's 1949 play Boş Beşik is analyzed in terms of selfishness and altruism. In previous studies, Cumalı's play Boş Beşik has been analyzed from various perspectives, including folkloric elements, the role of women in society, everyday life practices, space, and the influence of traditions on people's lives. However, the play has not previously been analyzed in the context of their personality traits. In this study, the characters of the play will be examined in terms of selfishness and altruism, thereby the rich structure of the work will be revealed from a different perspective. After the concepts of selfishness and altruism are explained in the article, the characters in Boş Beşik will be examined in terms of these concepts. In Boş Beşik, Cumalı depicts the Yörüks living at the foothills of Çiçek Mountain and tells a tragedy that takes place among them. Ali, the tribal chief, and his wife Fatma have been married for seven years but do not have any children. Their son, born after seven years, is torn apart by ravens during the migration to the summer pasture. Upon witnessing this, Fatma loses her sanity and commits suicide. When examining the actions and statements of the characters in Boş Beşik, it is evident that Ali is selfish, while Fatma is altruistic. In almost every action, Ali prioritizes his own happiness and disregards the feelings of others. The reason for Ali's grief over the loss of his son and young wife is that he has not yet achieved his "desire" from his wife. In contrast, Fatma is altruistic. Some of Fatma's actions relate to kin-based altruism, while others are connected to

pure altruism. Altruism, which involves prioritizing others even at one's own expense, results in the deaths of the baby and Fatma in *Boş Beşik*. Besides Fatma, it is seen that Ali's mother, uncle, and maternal uncle prioritize the future of the community they live in and its traditions, and act altruistically for this cause.

Keywords: Turkish theatre, Necati Cumalı, *Boş Beşik*, selfishness, altruism.

Giriş

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Ahmet Necati Cumalı 1921'de Florina'da doğmuştur. Lozan Antlaşması'ndan sonra gerçekleşen mübadelede Türkiye'ye göç eden ailesi, 1924 yılında İzmir Urla'ya yerleştirilmiştir. Şiire henüz ortaokuldayken ilgi duymaya başlayan Cumalı'nın ilk şiiri 1939'da *Ocak* dergisinde; ilk hikâyesi ise 1945'te *Yücel* dergisinde yayımlanmıştır (Taş, 2001, s. 5-7). Cumalı'nın "oyun yazarlığı, şairlikte, geçiş devresi denilebilecek 'özenme üsluplu dönem'i aşması ve 'kişisel üslup'a yönelmesinden sonra kaleme aldığı 'Boş Beşik' (1949) ile şekillenmeye" (Taş, 2001, s. 9) başlamıştır. İlk tiyatro eseri olan "Boş Beşik"ten itibaren "tiyatro edebiyatının ilgi alanını genişleten, tiyatroya yeni konular ve kişiler getiren" (Taş, 2001, s. 10) yazar yerli gerçekleri ele almasıyla dikkat çekmiştir.¹ Bir yazarın ulusallaşmasının halkının sorunlarına ve mutluluğuna yaklaşmasıyla ve kendini halktan biri olarak görmesiyle mümkün olduğunu savunan Cumalı, oyunlarının "konularını yerli kaynaklardan al"mıştır (Arslan, 2001, s. 220). Cumalı, "Boş Beşik"² oyununun konusunu bir halk türküsünden almış, eserini oluştururken Yörüklerin folklorundan faydalanmıştır. Yazarın "özgünlükle yazdığı konulardan biri de aşk duygusudur." (Atlı, 2021, s. 4). Cumalı, Ali ve Fatma'nın birbirlerine duydukları aşkı çok canlı bir şekilde anlatmıştır. Bununla beraber bu aşk duygusu Ali ve Fatma'da farklı şekillerde tezahür etmektedir. Ali için bu aşk kendi mutluluğunun teminatıyken Fatma için öncelik Ali'nin mutluluğudur.

Çiçek Dağı eteklerindeki Yörüklerin anlatıldığı "Boş Beşik" eserindeki ana izlek oba beyi Ali ile karısı Fatma'nın, yedi yıldır evli olmalarına rağmen çocuklarının olmaması ve bunun sebep olduğu durumlardır. Çocukları olmadığı için ikisine yönelik bir baskı söz konusudur. Özellikle Fatma kısır olduğu gerekçesiyle başta kayınvalidesi olmak üzere bütün oba tarafından dışlanmaktadır. Ali'ye yeniden evlenmesi için baskı yapılır ancak Ali, Fatma'yı çok sevdiğini, onsu mutlu olamayacağını söyleyerek bunu reddeder. Ali yeniden evlenmeyi kabul ettiği gün, Fatma'nın hamile olduğunu öğrenir. Çiftin bir oğulları olur ancak yaylaya göç sırasında, gece çıkan fırtınada bebek bir ağacın dalına takılır ve kuzgunlar tarafından yenilir. Bunu gören Fatma akli melekesini kaybeder ve intihar eder. Fatma'nın ölümü toplumun kadına biçtiği rolle bağlantılıdır. Çünkü bir

¹ Cumalı, tiyatroya ilgi duymasında Urla'ya gelen gezici tiyatroların, cambaz kumpanyalarının ve karagözcülerin rolü olduğunu belirtmiştir. Henüz ilk okul üçüncü sınıftayken Urla'daki evlerinin bahçesindeki samanlığa bir Karagöz odası yapan Cumalı, akşamları arkadaşlarına karagöz oynattığını aktarır. Ayrıntılı bilgi için bknz: Songül Taş, *Necati Cumalı ve Oyunları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 10-11.

² Bu çalışmada Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" oyunu incelenirken Cumhuriyet Kitapları'nın *Necati Cumalı Bütün Oyunları: 1* başlığı altında topladığı 2004 tarihli baskısından yararlanılmıştır.

kadın için “Çocuğu yitirme hem anne olarak bir yıkım hem kadın olarak bütün itibarını kaybetmek” (Taş, 2001, s. 34) anlamına gelmektedir. “Boş Beşik” oyununda mahalli unsurlar, mekân, insanların günlük yaşayışı, törelerin insanların hayatına olumsuz etkileri, obalı-ovalı çatışması hemen göze çarpan özelliklerdir. Bununla beraber “Boş Beşik” oyunu çok katmanlı bir yapı sergilemektedir. Acıları, beklentileri, korkuları, olumlu ve olumsuz tüm duyguları ile anlatılan oyun kişilerinin, eylemleri bencil veya özgeci olmalarına bağlı olarak şekillenmektedir. Toplumsal şartlar, kişinin içinde bulunduğu durum, kişisel özellikleri gibi birçok etken kişinin duygularına ve eylemlerine etki etmektedir. Bu şartlar insanların bencil veya özgeci olmalarında da rol oynamaktadır.

Almancada egoismus, Fransızcada egoisme, İngilizcede egoism, Farsçada hodkâm, Arapçada enaniyet olarak adlandırılan bencillik, Güncel Türkçe Sözlük'te “Bencil olma durumu; kendimcilik, hodbinlik, hodkâmlık, egoistlik, egoizm, enaniyet” (TDK, 2025) olarak tanımlanmıştır. Bencillik “Ben düşkünlüğü, kendine düşkünlük, başkalarını göz önüne almadan yalnız kendini, kendi çıkarını düşünme”ktir (Akarsu, 1975, s. 28). Bencillik, aynı zamanda bireyin bütün davranışlarının, kişinin kendine beslediği sevgi ve alakayla açıklanması, kişinin menfaatlerini ön planda tutması (Seyyar, 2007, s. 129); “başkalarının ihtiyaçlarını veya haklarını dikkate almaksızın sadece kendi çıkarını düşünme”sidir (Budak, 2000, s. 250). Bunların yanı sıra bencillik “temelde ve genel olarak, herkesin kendi yararını, kendi kişisel çıkarını gözeterek eylemesi gerektiğini öne süre”n (Cevizci, 2002a, s. 96) bir anlayıştır.

Bencilliğin birçok biçimi vardır. Bencilliği/egoizmi normatif ve psikolojik olmak üzere iki temel kategoriye ayıran Sarp, normatif egoizmde, insanın “kendi iyiliğini maksimize etmek için elinden gelen her şeyi etik açıdan yapmak”la (Sarp, 2024, s. 154) sorumlu olduğunu öne sürmektedir. Psikolojik bencillik kendi içinde radikal ve ılımlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Psikolojik bencilliğin radikal versiyonu insanların “doğaları gereği ya da psikolojik kuruluşlarının bir sonucu olarak, her zaman kendi çıkarlarını gözetecek şekilde” eylemde bulduklarını iddia ederken ılımlı psikolojik bencillik ise insanların “her zaman olmasa bile çoğu zaman, kendi kişisel çıkarlarını temele alarak eylemde buldukları”nı (Cevizci, 2002a, s. 96) öne sürmektedir. Ahlaki bencillik bireylerin eylemleriyle ilgilenmektedir. Bu anlayış “bireyin yalnızca kendi ilgilerine yönelik eylemlerle ilgilenmesi gerektiği” (Güven, 2024, s. 32) görüşünü savunmaktadır. Rasyonel bencillik ise “rasyonel bireylerin kendi çıkarlarını ilke haline getirmeleri” (Güven, 2024, s. 33) anlayışını öne çıkarmaktadır. Rasyonel bencillik savunucularından Ayn Rand “sevgi, arkadaşlık, fedakârlık ve hatta başkalarının çıkarı için kendinden bir şeyleri feda etme”yi (Ardıç, 2019, s. 12) bencil değerler olarak ele almış, bireyin bu duygularda aradığı şeyin “tamamen kendi kişisel mutluluğu” (Ardıç, 2019, s. 12) olduğunu öne sürmüştür. Bencillikle ilgili görüşlerin ortak noktasının, bireyin kendi çıkarını, mutluluğunu, hazzını kısacası kendisiyle ilgili olan durumları öncelemesi ve eylemlerini bu doğrultuda gerçekleştirmesi olduğu görülmektedir.

Bencillik tüm insanlarda aynı şekilde ortaya çıkmaz. Bazıları bencilliği en kaba hâliyle sergilerken bu duygu bazılarında daha yumuşak şekilde görülür. Ancak her ikisinin de

amacı "insan varlığının korunması ve devam ettirilmesi veya kişisel çıkarın hayata geçirilmesi"dir (Cevizci, 2002a: 96). Bencillik genel olarak olumsuz karşılanmakla beraber bu olguyu olumlu kabul eden anlayışlar da mevcuttur. Bunlardan biri, ilk defa Yunan filozofları arasında ortaya çıktığı düşünülen hazcı etikdir. Bireyi ön planda tutan ve bireyciliği vurgulayan hazcı etik bireyin, "başka insanların hazları ya da durumları tehlikeye düşse bile" (Cevizci, 2002b, s. 45) kendi hazzını düşünmesi ve acıdan kaçınması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle hazcı etik "egoist hazcılık" olarak kabul edilmektedir (Cevizci, 2002b, s. 46). Hazcı etiği savunan isimlerden biri olan ve hazcılığın bireysel yönünü vurgulayan Theodoros, bütün özgeci anlayışları küçümsemiş, ister siyasi ister dinî veya toplumsal olsun bütün kurumlara şiddetli bir şekilde karşı çıkmıştır (Cevizci, 2002b, s. 47-48). Nietzsche, sevgi ve özgeciliği zayıflık olarak görmüştür. Ona göre sevgi ve özgecilik "kendini inkâr etme"ktir (Fromm, 1995, s. 151). Nietzsche'nin savunduğu anlayışa göre sevginin peşinden koşanlar, elde etmek istedikleri şeyler için savaşıma gücü olmayan, güçsüz olduğu için de onları sevgiyle elde etmeye çalışan köle ruhlulardır. Nietzsche'nin felsefesinde, herhangi bir vicdani yük hissetmeden "kendi menfaatleri uğruna sayısız insanı feda etmeye hazır olmak, iyi ve sağlıklı soylular sınıfının özel bir niteliğidir." (Fromm, 1995, s. 152). Bencilliğin belli bir ölçüye kadar doğal olduğu görüşü de öne sürülmüştür. Keçe (2011), bencilliğin tanımını "Kişinin kendi refahıyla çok fazla ilgili olması" (s. 17) şeklinde yaptıktan sonra tanımdaki "çok fazla" vurgusuna dikkat çeker. Keçe, kişinin kendi iyiliğiyle ilgilenmesinde bir anormallik olmadığını, bu ilginin "çok fazla" olmasının sorun yarattığını söyler (s. 17). Ona göre insanın kendini değerli ve önemli görmesi "psikolojik doyum yarat"maktadır (s. 17) ve bu duygu kişilerin başka insanlarla kurdukları ilişkilerde fayda sağlamaktadır. Bencilliği olumlayan veya belli bir noktaya kadar normal karşılayan bu isimlere karşın olumsuz yaklaşanlar da vardır. Jean Calvin ve Luther gibi düşünürler bencilliği reddeden isimlerdir. Onlara göre yaşamın ereği insanın kendi mutluluğu olmamalıdır. Aydınlanma döneminin önemli isimlerinden Kant da benzer görüşlere sahiptir. Kant'a göre insanın kendini sevmesi ve mutluluğu için çabalaması erdem olamaz. Kant, insanın kendi mutluluğu için çabalamasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ona göre bu "yalnızca yanlış olması yüzünden değil, ama ahlaklılık için sağladığı dürtülerin ahlaklılığın temelini çürütücü ve yüceliğini ortadan kaldıracı dürtüler olmaları yüzünden" (Fromm, 1982, s. 135) karşı çıkılması gereken bir ilkedir. Bu yaklaşımlar bencillığe tek bir açıdan yaklaşmadığını, bazıları tarafından olumlanırken bazıları tarafından şiddetle karşı çıktığını ortaya koymaktadır.

Bencilliğin zıddı özgeciliktir. İlk kez on dokuzuncu yüzyılda Comte tarafından kullanıldığı kabul edilen özgecilik kavramı (Grant, 2000, s. xiii; Günör, 2014, s. 17) bireyin "kendisi için hiçbir şey isteme"mesi ve "yalnızca başkaları için yaşa"ması (Fromm, 1995, s. 16); kendi menfaatini düşünmeksizin başkalarına yardım etmesi, "kendinden bir şeyler kaybetmeyi göze alarak başkasına 'fayda' sağlayacak şekilde" (Çetin, 2020, s. 5) davranmasıdır. Başkalarını kendine tercih etmek ve başkalarını öncelemek özgeciliğin belirgin özelliğidir. Özgecilik "başkaları için iyi olanı kendisi için iyi olanın üstünde tutmak" (Campbell, 2006, s. 357) olarak da tanımlanmıştır. Özgecilik herhangi bir ödül beklemeden başkalarına faydalı olmak (Arda, 2003, s. 479); onların mutluluğunu ve

refahını düşünerek hareket etmek, kişisel çıkarını düşünmeden “başkalarına ileri derecede faydalı olma ve kendi menfaatinden hemen bütünüyle özveride bulunma”k (Seyyar, 2007, s. 473); karşılık beklemeden diğerinin faydasını düşünerek hareket etmektir. Bütün bu yaklaşımların ortaya koyduğu gibi özgeciliğin en belirgin özelliği her durumda başkalarını incelemektir. Birey kendi zararına olsa dahi kendi çıkarını veya mutluluğunu değil, diğer bireyleri düşünür.³

Özgecilik davranışının tek bir biçimi ve motivasyonu yoktur. Özgecinin başkalarına fayda sağlarken kendine zarar veren davranışı, şartlara ve sürece göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla tek bir özgecilikten söz etmek mümkün değildir. Özgecilik, mutlak özgecilikle “beklentiye dayalı karşılıklı özgecilik” (Çetin, 2020, s. 6) arasında geniş bir yelpazeye sahiptir. Özgeci bireyin, muhataplarıyla doğrudan bir ilişkisinin olup olmamasına ve özgeci eyleminin kendisine bir fayda sağlayıp sağlamadığına bağlı olarak özgecilik kuramları ortaya çıkmıştır. Mutlak özgecilik, bireylerin hiçbir karşılık beklentisi olmadan eylemlerini gerçekleştirmesidir. Birey, başkalarına fayda sağlarken kendine zararı dokunan bu eylemlerini gerçekleştirirken aklıyla değil, duygularıyla karar vermekte ve eylemini gerçekleştirirken önceden düşünmeden, herhangi bir plan yapmadan, daha çok içgüdülerle hareket etmektedir (Çetin, 2020, s. 6-7). Özgeci davranışı kan bağına bağlayan anlayışa göre birey kendisiyle aynı genleri taşıyanlara karşı, diğer insanlardan daha özgeci davranmaktadır. “Kan bağı ilişkisi azaldıkça özgeci davranış için zarar katlanma isteği ya da özgeci davranışın ortaya çıkma olasılığı azalmaktadır.” (Çetin, 2020, s. 8). Bu kurama göre bireyler yakın akrabalara ve kendinden olana karşı daha özgeci davranırken uzak akrabalara ve yabancılarla karşı bu davranışı azalmaktadır. Karşılıklı özgecilik, eylemi sırasında fedakârlık yapmış olan bireyin gelecekte bir fayda, karşılık bekleyerek özgeci davranmasıdır. Bu özgeci kuram, bugün ona yarın bana olarak özetlenebilir (Çetin, 2020, s. 9-10). Rekabetçi özgecilik, bireylerin “kendilerini gözleyenlere ‘daha’ özgeci olduklarını” (Çetin, 2020; s. 12) göstermek maksadıyla gerçekleştirdikleri eylemleridir. Bir eylemin rekabetçi özgecilik sayılması için bireyin risk alma, hüner gösterme, liderlik etme gibi yeteneklerini göstermesi ve bunların gözlenebilmesi, bireyin yakın bir zamanda kendisine maddi-manevi fayda sağlamayacak bir maliyet içermesi ve eylemin kamu yararına olduğunun herkesin duyacağı şekilde yapılması ve bu davranışın izleyenlere ve işaret verenlere fayda sağlaması gerekmektedir. Özgeci rekabet özgeciliğinden ziyade “koşullu işbirliğine yönelik özünde bencil bir davranıştır.” (Çetin, 2020, s. 13). Bunların dışında dolaylı karşılıklılık kuramı ve güçlü karşılıklılık kuramı da vardır. Dolaylı karşılıklılık kuramı “çıkar çatışmasıyla ahlak kuralları arasındaki ilişkiyi açıklamak

³ Türk toplumunda diğerkâmlık yani özgecilik olgusuna hemen her zaman olumlu anlamlar yüklenmiştir. Bunda hem Türk milletinin hayata bakışı hem de İslam inancı etkili olmuştur. Türk milleti kendinden önce ailesini, komşusunu ve başka insanları düşünmeyi önemli bir meziyet olarak kabul eder. İslam inancında da benzer bir yaklaşım mevcuttur. İslam alimleri tarafından özgecilik yani “isar” “Yarar sağlama ve zararı def etme hususunda insanın başkasını kendisinden önde tutmasıdır ki bu, kardeşlikte son noktadır.”; “Başkalarının hak ve menfaatlerini kendi hak ve menfaatlerinden önde tutmaktır.” “Kişinin kendisi muhtaç iken âharın ihtiyacını daha önde göreyerek onun yardımına şitâb etmesi (acele etmesi, koşması) demektir.” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlarda başkalarını incelemek fikri ön plana çıkmakta ve bu durum açıkça olumlanmaktadır (Pusmaz, 2011, s. 81).

amacıyla" (Çetin, 2020, s. 15) geliştirilmiştir. Bu kuramın işleyebilmesi, bireylerin toplum içindeki tanınırlıklarının başka bireyler tarafından da bilinmesine bağlıdır. Güçlü karşılıklılık kuramı "işbirliği yaptırmaya, kurallara uygun davranırmayı özendirmeye yönelik özgeci ödüllendirmeye, kuralları çiğneyenlere yaptırım uygulamaya yönelik özgeci cezalandırmanın" (Çetin, 2020, s. 18) birleşimi olarak ortaya çıkmaktadır. Özgeci davranışın temelinde başka bireyleri öncelemek olsa da bu duygunun arkasındaki itici gücün birden fazla olduğu ve bunların bazı biçimlerinin bencillğe oldukça yakın oldukları görülmektedir. Ancak sonuç itibariyle yine de birey kendi dışındaki kişileri öncelediği için özgeci kabul edilmektedir.

Muradını Alamamak: "Boş Beşik"te Bencillik

Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" oyununda bencillik en belirgin şekilde Ali'nin tutum ve davranışlarında görülmektedir. Yedi yıldır evli olmalarına rağmen bir çocukları olmayan Ali ve Fatma, başta Ali'nin annesi ve akrabaları olmak üzere tüm obanın baskısına maruz kalmaktadırlar. Fatma'nın kısır olduğunu düşünen obalılar ona psikolojik baskı yaparlar. Obada yolunda gitmeyen hemen her konu için onu suçlarlar. Oyunun birinci bölümü Ali'nin annesi ile köyden bir kadın olan Emeti'nin konuşmalarıyla başlar. Ali'nin annesi başka gelinleri övünce Emeti, Ali'nin karısı Fatma'nın bir kusuru olmadığını ve pek çok meziyeti olduğunu söyler. Ali'nin annesi ise gelini Fatma için "Daha nesi eksik olsun! Kısır! Kısırlıktan büyük kusur mu olur!" (Cumalı, 2004, s. 15) diyerek gelinine karşı tavrını belli eder. Emeti, kısırlığa çare bulunabileceğini söyler. Ali'nin annesi doktorlara, hacı hocalara gittiklerini ancak bir sonuç alamadıklarını belirtir. Konuşmanın başında Fatma'yı öven Emeti'nin, bu diyalogdan sonra Ali'nin annesine hak verdiği görülür. Emeti'ye göre Ali'nin annesi "sabırlı" çıkmıştır, başkası olsa bu kadar da sabretmez. Bu ilk diyalogda görüldüğü üzere Ali ile Fatma'nın çocuklarının olmaması, aile dışındaki bireylerin de müdahil olduğu ve onlara karşı bir baskı mekanizmasına dönüşen bir meseledir. Ali ve Fatma'nın birbirini sevmesi, Ali'nin, Fatma'yı her ne olursa olsun hayatında istemesi obanın diğer üyeleri için herhangi bir şey ifade etmemektedir çünkü onlar için obanın geleceği önemlidir.⁴

Obadaki herkes Ali'nin tekrar evlenmesini istemektedir. Ali'nin annesi, amcası, dayısı hatta bütün oba Ali'den "döl ist[emekte] ve "evlat bekl[emektedir]. Ali'nin amcası, oba beyinin zamanı gelince evlenip çocuk sahibi olması gerektiğini, obanın "düzeninin" ve

⁴ Cumalı için aşk bireysel bir konu olduğu kadar toplumsal bir konudur aynı zamanda. Bireyler eylemde bulunurken içinde buldukları çevrenin etkisinde kalmaktadırlar. Yazar, bireylerin bu durumunu şu şekilde dile getirmiştir:

"Erkek de kadın da toplumsal birer varlıktır önce. Bir ulusun, bir katın bir dinin, politik bir inancın, bir ailenin bir mesleğin insanıdır. Bu yüzden türlü yararlanma bağlarıyla bağlıdır çevrelerindeki insanlara. Düşünüşleri, beğenileri, anlayışları bütün bu bağlılıkların etkisi altında kurulmuş, bu bağlılıklardan ayrılmaz duruma gelmiştir. Bu bağlılıklar erkekle kadının kendi hareketlerinde verecekleri kararlarda etkilerini göstermekle de kalmaz, ayrıca her türlü hareketlerinin çevreleri tarafından yargılanması şeklinde ortaya çıkar. Çarşıdan bir şey alsalar, hastalansalar; çalışsalar, çalışmasalar, oturdukları evi değiştirmeye kalksalar bu böyledir. Hele aşık olmaya, evlenmeye falan kalkışacak olurlarsa iş büsbütün çevrelerinde yaşayanların burunlarını sokmakta, kendilerini haklı sandıkları bir nitelik kazantyor." (Atlı, 2021, s. 7).

“yasası”nın bu olduğunu söyler. Ona göre obada “kimsenin aklında(...) beyin dölü kurudu, sonu geldi” (Cumalı, 2004, s. 16) fikrinin oluşmaması gerekir. Bey, obanın önüne eşiyle, oğluya çıkmalıdır. Oba beyinin oğlu da bey olarak görülecek ve obanın düzeni devam edecektir. Bu kişiler daha önce defalarca bu konuda Ali’yle konuşmuşlardır fakat Ali bütün baskılara rağmen yeniden evlenmeyi veya Fatma’nın üzerine kuma getirmeyi reddetmiştir. Ancak bu reddedişin temelinde Ali’nin kendi duyguları vardır. Bu durum Ali’nin söylemlerinde açıkça ortaya çıkmaktadır.

Ali’nin bu konudaki yaklaşımı ve duyguları kâhyasıyla yaptığı konuşmada açığa çıkar. Ali, kâhyaya obanın kendisi ve karısı ile ilgili neler konuştuklarını sorar, ardından oba halkının, karısı Fatma için “kısır” dediklerini bildiğini söyler. Konuyla ilgili bu ilk konuşmasında Ali, “Kısır derler! Derler ama, böyle diyenlerin bir gün olsun Fatma’nın gönlümdeki yerini akıllarından geçirdikleri var mı? Ovalı diye, doğurmadı diye, benim bir şikâyetim olup olmadığını düşündüler mi hiç?” (Cumalı, 2004, s. 18) demektedir. Kendi ailesi dâhil bütün obanın şikâyetçi olduğu bir konuda kendisinin bir şikâyeti olmadığını söyleyen Ali’nin merkeze kendi duygularını koyduğu görülmektedir. Ali, Fatma ile mutludur ve bu duygu onun eylemlerine yön vermektedir. Obadaki herkesin ondan bir erkek çocuk beklediğini söyleyen Ali, oğlu olursa mutlu olacağını zannedildiğini ancak başka bir kadından çocuğu olsa bile mutlu olmayacağını belirtir:

Bir oğlum olsun! Bütün dertleri sıkıntıları bu! Bir oğlum olsun! Beni mutlu görmek değil! Oğlum olmasını ben istemem mi? Bir oğlum olursa sevinmem mi? Ama oğlum olursa anası Fatma olsun isterim! Oğlumu kollarıma alıp koklayınca Fatma koksun! Oğlumu gördükçe duyduğum sevinci, Fatma benimle bölüşsün isterim! (Cumalı, 2004, s. 18)

Ali’nin annesi, amcası ve dayısının konuşmalarından anlaşıldığı kadarıyla bir erkek çocuk istemelerinin arkasında başta ailenin sonra obanın geleceğine dair endişeler vardır. Ali ise öncelikli olarak kendi hissedeceği sevinçle ilgilenmektedir. Ali ailesine ve obadakilere kızmaktadır çünkü insanlar onun mutluluğuyla ilgilenmemektedir. Bu yaklaşım Ali’nin bencilliğini bir defa daha göz önüne sermektedir. Yedi yıldır her anının Fatma’yla geçtiğini, dünyaya onunla baktığını, yedi yılının Fatma’ya dolu olduğunu söyledikten sonra “İki elim varsa, biri Fatma’nın, biri benim elimdir. İki gözüm varsa biri Fatma’nın, biri benim gözümdür! Fatma yanımdan gider, eksilirse, ömrümün yedi yılı benden gider Bir gözüm, bir kolum benden gider!” (Cumalı, 2004, s. 19) diyerek Fatma’nın kendisi için ne anlama geldiğini anlatır. Kendisiyle Fatma’yı adeta tek bir benlik gibi düşünen Ali, Fatma’yı kaybetmesi durumunda kendi mutluluğunun bitmesinden endişelenmektedir. Fatma dışında bir kadınla mutlu olamayacağını, hayatına başka bir kadın girse bile Fatma’nın yerini tutamayacağını söyleyen Ali, Fatma’dan ayrılırsa yaşayacağı mutsuzluğu “Beni Fatma’dan ayırırsa, kolumu kanadımı kıracak, haberi yok! Günüm gecem karacak! Yüreğimde sevinçten, istekten eser kalmayacak!” (Cumalı, 2004, s. 19) sözleriyle dile getirir. Ali’nin söylemlerine bakıldığında meseleye tamamen kendi duyguları üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Konuşmanın devamında kendilerine yönelen psikolojik baskının onu ne kadar yorduğundan söz eder: “Yoruldu Kâhya! Yordular beni! Dört yanımdan sardılar kuşattılar. İsteklerim, heveslerim hep kırıldı!”

(Cumalı, 2004, s. 19). Ali oba beyidir ve annesiyle yakın akrabaları dışında kimse onunla çocuk konusunda konuşmamaktadır. Fatma'ya karşı ise çok daha acımasızdırlar. Fatma evlendiği günden itibaren neredeyse tüm oba tarafından baskı görmeye başlamıştır. Bey'in oba dışından biriyle evlenmesi ve "ovalı" dedikleri Fatma'nın çocuğunun olmaması bütün oba halkının Fatma'yı dışlamasına neden olmuştur. Ali bu durumun farkındadır. Fatma kimsenin kendisiyle gülüp eğlenmediğini, kendisiyle konuşmadığını hatta obadaki tüm kötülüklerin kendisinden bilindiğini söyler. Bütün bunlara rağmen Ali "yoruldum" demektedir.

Konuşmanın devamında Fatma'nın iyiliklerini sayan Ali'nin dile getirdikleri, yine kendi esenliğine ve mutluluğuna yönelik şeylerdir. Fatma'nın iyi bir kız olduğunu, hiçbir şeyden şikâyet etmediğini söyleyen Ali'nin dikkat ettiği bu özellikler, Ali'nin kendi mutluluğuna ve dolayısıyla menfaatine yöneliktir. Fatma, Ali'nin haz duygusunu karşılayan bir nesne gibidir. Ali'nin bu yaklaşımı "Bir başkasını son noktada bizim ihtiyaçlarımızı karşılamaya aday olduğu için severiz. Sevgi bu anlamda bencilliktir." (Şılar, 2022; s. 35) anlayışıyla paralellik göstermektedir:

Bilmezsün nasıl iyi kızdır Fatma! Yavaşdır, şikâyet nedir bilmez! Gözleri hep "Mutlu musun?" der gibi bakar bana! Mutluyum! Gece yaraları Fatma'nın yanında gözlerimi açsam içim kıpır kıpır yıldızlarla dolar! Sabahları yastığımda Fatma'nın bir tel saçını bulsam dünyalar benim olur! Fatma'nın bir tel saçına bütün sürülerimi değişmem! Fatma'yı sevdim seveli bir günümün uzadığını, bir geceme doyduğumu bilmem! Mutluyum! (Cumalı, 2004, s. 20)

Ali'nin hem kâhyası ile hem diğer kişilerle konuşurken yeniden evlenmeyi reddetmesi ve Fatma'yı üzme istemediğini söylemesi bencilliğin farklı bir görünümünden kaynaklanmaktadır. Feldman (2012), egoizmin, insanların başkalarını düşünerek hareket etmemesi gerektiğini savunan bir anlayış gibi görüldüğünü ancak bunun bir yanlış anlama olduğunu öne sürmektedir. Ona göre egoist yani bencil biri başkalarına yarar sağlayacak şekilde de davranabilir. Ancak bu davranışın amacı diğer insanlara fayda sağlamak veya onları mutlu etmek değildir, bencil bireyin kendi duyduğu hazzı bu eylemle maksimize etmektir (s. 125). Ona göre zengin bir adam parasıyla sadece kendisine fayda sağlayacak bir yat veya mücevher alabilir ancak bir kütüphane de yaptırabilir. Egoizm, zengin birinin parasıyla ne alacağını söylemez, "daha ziyade parayı uzun vadede kendisine en fazla tatmin verecek olan iki yoldan hangisini isterse ona harcaması gerektiğini ima eder. Başkalarına vermektense haz duyabilir, kendi adına bir kütüphane kurduktan da haz duyabilir." (Feldman, 2012, s. 126). Zengin adamın kendi hazzını en yüksek seviyede tutmak için bir kütüphane kurması onu özgeci yapmaz, bu kütüphane başka şeylerden daha fazla ona haz verdiği için eylem yine bencilcedir. Oyunda Ali'nin, Fatma'nın üzerine kuma getirmek istememesi benzer bir durumdur. Ali'nin "Fatma'nın sevinmediği yerde yüzüm gülmez benim!" (Cumalı, 2004, s. 18) demesi de bunu göstermektedir. Ali, son raddede Fatma'nın üzüntüsüyle değil, kendi yüzünün gülmemesiyle ilgilenmektedir.

Bütün bencilliğine rağmen Ali'nin bazı anlarda Fatma'yı da düşündüğü görülmektedir. O, Fatma'yı yürürken ayağına takılıp yerinden sökülen taş benzettir. Fatma "obanın yolu

üstünde” yerinden sökülen taş gibidir. Ona göre Fatma, obaluların gelip geçerken ayağına takılır; obalılar onu “Tekmelemeden, yerinden ayırmadan rahatlamayacaklar!.”dır (Cumalı, 2004, s. 20). Ali, annesi ve diğer akrabalarına başkasıyla evlenmenin Fatma’ya kötülük olduğunu, bunun “Fatma’ya zulüm ol”acağını, (Cumalı, 2004, s. 24) çünkü Fatma’yı küçük yaşta yurdundan ayırdığını söyler. Fatma’dan başka birini istemediğini ve “Fatma’yı ele güne karşı küçük düşüreme”yeceğini belirtir (Cumalı, 2004, s. 25). Fatma’nın derdini anlatmaktan ar ettiğini, üstüne evlenirse Fatma’nın üzüntüden ya hastalanacağını ya da başına başka bir hâl geleceğini söyler. “Ne olacağı belli olmayan bir çocuk için, Fatma’yı boynu bükük bırakama”yacağını dile getirir. Fatma’yla konuşurken Fatma’nın mutlu olmasını dilediğini “bütün gücümle senin dertlerinden kurtulduğunu görmek istiyorum! Şöyle yürekte güldüğünü bir görsem!..” (Cumalı, 2004, s. 32) diyerek dile getirir. Bu durum insan gerçeğiyle ilgilidir. İnsan toptancı bir varlık değildir. İyilik ve kötülük, bencillik ve özgecilik aynı anda insanın tabiatında mevcuttur. Ancak bir duygu diğerinden ağır basabilir. Bu oyunda Ali’nin baskın özelliği bencilliktir. Cumalı, insanı iyi tanıyan bir yazar olarak Ali’yi daha derinlikli bir şekilde çizmiştir.

Annesi ve akrabalarının baskılarına daha fazla dayanamayan Ali, Fatma ile yaşadığı mutluluk ile çevresinin baskısının yaşattığı sıkıntı arasında bir mukayese yapar ve yeniden evlenmeyi kabul eder. Ancak bu durumu karısına kendisinin anlatmasını şart koşar. Fatma ile konuşur. Konuşma sırasında Fatma, Ali’ye iyi olup olmadığını sorduğunda Ali “İyi olmak istiyorum! Bu istek bana senden geliyor! Senin yanında içim rahat, mutluyum! Bütün kırgınlıklarım, düşmanlıklarım uçup gidiyor!” (Cumalı, 2004, s. 32) der. Ali’nin, oyun boyunca Fatma’nın yanında duyduğu mutluluğu dile getirdiği görülür. Nitekim bu anda da “Saçların kuru ot kokuyor! Seni koklarken başım dönüyor! Sana bakarken içim ısınıyor!” (Cumalı, 2004, s. 32) diyerek bu duygusunu belirtir. Evleneceğini karısına söylemek için yanına gitmiş olan Ali, Fatma’nın hamile olduğunu öğrenir. Böylece Ali’nin başka bir kadınla evlenmesine gerek kalmaz. Çiftin bir oğulları olur, bebeğin kırkı çıktıktan sonra yaylaya göç başlar. Yolda gece fırtına çıkar, bebeğin kundağı bir ağacın dalına takılır, bebeği kuzgunlar yer. Durumu ancak konak yerine varınca fark eden Fatma, bebeğini bulmak için koşmaya başlar. Bebeğinin kanlı kundağını görünce aklını kaybeden Fatma dereye atlayarak intihar eder. Fatma’nın cesedini sudan çıkaran Ali “Baharına doyamadan gitti! Allar giyecek çağında...” (Cumalı, 2004, s. 55) diyerek Fatma’nın ölümüne üzüntüsünü belirtir. Ali’nin bencilliğinin en belirgin görüldüğü yer de bu olaydır. Kırkı henüz çıkmış olan oğlunu kuzgunlar yemiş, çok sevdiği karısı ölmüştür ancak Ali “Göz açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim, gelinim. Kadınım telli turnam, doya doya murat almama kalmadan gitti!” (Cumalı, 2004, s. 55) der. Ali, karısının ölümüne değil, kendisinin doya doya murat almamasına üzülmüştür. Görüldüğü gibi Ali bu anda bile kendi duyguları ile meşguldür. Fatma’nın ölümüne elbette üzülmüştür ancak bu üzüntüsünün sebebi genç karısının ömrünün baharında ölmesi değil, kendisinin mutluluğunun yarım kalmasıdır. Ali, Fatma’nın kendisini ayakta tutan güç olduğunu, ölümüyle yıkıldığını söyler. Dolayısıyla merkezde yine kendi duyguları vardır. “Gençliğim, umudum, sevincim, onunla birlik gitti! Onun ardından ben neyim? Nasıl yaşarım? Onsuz yaylalarda nasıl yaylarım? Onsuz döşeklerde gözüm nasıl uyku tutar?”

(Cumalı, 2004, s. 56) demesi, Ali'nin kaybettiği mutluluğuna ve gelecekte mutlu olmama ihtimaline dair korkusunu yansıtmaktadır. Sonuçta Ali'nin hem söylemleri hem eylemleri tamamen kişisel menfaatlerine göre şekillenmektedir. Bencillik Ali'nin belirgin kişilik özelliğidir ancak Ali'yi ve eylemlerini değerlendirirken onu, içinde yaşadığı toplumla ve şartlarıyla birlikte ele almak gerekmektedir. Ali oba beyidir ve her istediği olmaktadır. Örneğin Ali'nin annesi, Fatma'yı gelin olarak istememiş ancak oğlunu kırmamış ve evlenmelerine müsaade etmiştir. Çocukları olmadığı için bütün oba Fatma'ya düşman kesilirken ve her fırsatta incitilirken kendi ailesi dışında hiç kimse Ali'ye bu konuda bir şey söylemez. Ali bütün hayatı boyunca kendisinin merkezde tutulduğu bir hayat sürmüştür. Bu durumun, onun kişilik özelliklerini etkilemiş olması muhtemeldir.

Öldüren Özgecilik

"Boş Beşik" oyununda Ali'nin karısı Fatma'nın baskın duygusu özgecildir. Ali, annesi, amcası ve dayısının kendisine yeniden evlenmesi için yaptıkları baskılara karşı ısrarla Fatma'dan ayrılmayacağını söyler. Ali'nin amcası "Fatma, seni, soyunu düşünse bu işe kendi zorlar!" diyerek Fatma'yı bencillikle suçlar. Ancak Ali "O zorladı Emmi, kaç kez zorladı! Kimi gözün tutar, kimi gönlün severse al, dedi." (Cumalı, 2004, s. 24) diyerek Fatma'nın özgeci tavrını dile getirir. Fatma'nın konuyla ilgili tutumunun anlatıldığı bu ilk yerde onun özgeci bir tutum içinde olduğu görülür. Genç bir kadının kocasına evlen demesi kolay bir durum olmasa gerek ancak Fatma, kendinden önce Ali'yi düşünmektedir. Bu durum kendi zararına, Ali'ninse menfaatinedir. Fatma, Gelince isimli kadınla konuşurken kendi duygularından, beklentilerinden söz eder. Fatma, maruz kaldığı kötülüğe daha fazla dayanacak gücünün kalmadığını, çocuğu olmadığı için obada kendisine kimsenin saygı duymadığını söyler. Fatma, gelin geldiğinden beri insanların kendisine güler yüz göstermediğini, kendisiyle iyi konuşmadıklarını dile getirir. Onun "Yedi yıldır Ali'den, senden gayrı tatlı sözünü duyduğum bir kimsem yok!" (Cumalı, 2004, s. 31) demesi, maruz kaldığı baskının boyutunu göstermektedir.

Beni öldüren ananın, bütün obanın asık suratı, iğneli sözleri! Nerde iki kadın başbaşa verse beni çekiştiriyor! Hangi iş ters gitse nedeni benden biliniyor! (...) Gelin geldim geleli, büyüğünü saydım, küçüğünü sevdim, çadırda saçımı süpürge ettim, kimselere yaranamadım! Bir kez elin ovalısı geldi, Yörük beyini elimizden aldı dediler, bir daha bağışlamadılar! Bir kusurum bin oldu, diken gibi gözlerine battı! (...) Üstüme kimi isterse alsın! Beni düşmanlarımın dilinden, gözüne batmaktan kurtarsın! (Cumalı, 2004, s. 31)

Fatma'nın dengeli bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Fatma bir yandan kendisine yönelik dışlanmanın bitmesi, diğer yandan Ali'nin soyunun devam etmesi için kocasının yeniden evlenmesini istemektedir. Fatma'nın buradaki özgeciliğini kooperasyon yani dayanışma kavramıyla açıklamak mümkündür. Kooperasyon "Hem başkalarının, hem de kendi menfaatine dayanan bir anlayış, tutum ve davranış" (Seyyar, 2007: 474) biçimidir. Ancak Fatma'nın pek çok eylemi yine de özgecidir. Fatma'nın eylemlerinin büyük bir kısmı mutlak özgecilikle ilgilidir ancak bazı davranışları kan bağına dayalı özgecilik anlayışına uygundur. Bu anlayışa göre aralarında kan bağı olan bireyler ve aynı gruba

mensup bireyler birbirleri için daha özgeci davranabilmektedir. Ali ile Fatma arasındaki konuşmalarda Fatma'nın kendinden çok Ali'yi düşündüğü, hatta Ali'nin menfaatini kendi menfaatine tercih ettiği görülür. Nitekim Ali, Fatma'ya bir isteği olup olmadığını sorduğunda Fatma "Tek dileğim vardı: Çocuk! Onu da senin için istiyordum!" (Cumalı, 2004, s. 32) şeklinde cevap verir. Fatma'nın yedi yıl boyunca maruz kaldığı muamelenin ve yaşadıklarının sebebi çocuksuz olmasıdır. Buna rağmen çocuk sahibi olmayı kendisi için değil Ali için istemesi, Fatma'nın özgeci olduğunu göstermektedir. Kocasını çok sevmesine rağmen "Beni güldürdüğün bana ömrümce yeter!" (Cumalı, 2004, s. 33) diyerek Ali için kendi mutluluğundan vazgeçer. Fatma hamile olduğunu anladıktan sonra işler değişmeye başlar. El üstünde tutulan, çok basit ev işleri bile yaptırılmayan Fatma'nın asıl özgeci davranışları doğumdan sonra belirginleşir. Bebeğin kırkı çıktıktan hemen sonra göç başlar. Ali'nin dayısı ve amcası göçün düzeniyle ilgili değişiklik yapmayı teklif ederek "Bu sefer sıra değişecek! Yaylaya benim yükler Fatma'nın gerisinden yürüsün, Emmi'nin yükleri Fatma'nın önünden, sizi araya alalım..." (Cumalı, 2004, s. 43) der. Ali'nin annesi bunun sebebini sorduğunda onların çocuklu olduğunu, havanın kötüleşeceğini, bir ihtiyaçları olabileceğini söylerler. Ali'nin annesi bunu reddeder. Obanın her yıl göçtüğünü, obanın bir göç düzeni olduğunu söyleyerek "Obanın düzenini bozdurmam!" (Cumalı, 2004, s. 44) diye cevap verir. En önde obanın beyi olarak Ali gidecek, konak yerini seçecek, Fatma ile kendisi en arkadan obayı takip edecektir. Fatma da kayınvalidesinin fikrine katılır. Fatma "Eksik olmayın, siz bizim için yolunuzdan kalmayın Dayı!.." (Cumalı, 2004, s. 44) diyerek kendini ve çocuğunu değil, obanın düzenini önceler. Amcası, Ali'ye en azından kendisinin karısıyla kalmasını söyler ancak Ali'nin annesi bunu da reddeder. Annenin ve Fatma'nın kendilerini değil obanın töresini incelemesi yıllarca bekledikleri bebeğin ve ardından Fatma'nın ölümüne neden olur. Bu durum mutlak özgecilik ile açıklanabilir. "Boş Beşik" oyununda Fatma'nın ve diğer bireylerin özgeciliklerinin içinde buldukları çevreden bağımsız düşünülmesi mümkün değildir.⁵ Fatma, kendinden önce başkalarını düşünmenin yüceltildiği bir toplumda büyümüştür. Bu durum kadınlar için daha da belirgindir. Türk toplumunda kadınlar evlenmeden önce babaevindeki aile üyelerini, evlendikten sonra kocasını ve çocuklarını incelemesi gerektiği fikriyle büyütülmektedir. Sadece yakın aile değil, bu oyunda olduğu gibi mensubu olduğu grup bile kadının isteklerinden, kişisel beklentilerinden önce gelir.

"Boş Beşik"te özgeci davranan bir diğer isim Ali'nin annesidir. Ali'nin annesi ait olduğu topluluğun değerleri için kendi rahatından vazgeçmeyi göze almaktadır. Oyunun başlarında Emeti ile konuşurken gelininin çok iyi, temiz ve tatlı dilli olduğunu, ancak kısır olduğu için bu meziyetlerin bir önemi olmadığını söyler. Gelini Fatma için "Keşki acı dilli,

⁵ Özgeciliğin genetik, sosyal gelişim, dinî ve felsefi olmak üzere dört temeli olduğu öne sürülmüştür. Sosyal psikoloji, özgeciliğin "genellikle olumlu sosyal yaşantılar" sayesinde ortaya çıktığını savunmaktadır ancak özgeciliğin fizyolojik veya biyolojik temelleri olabileceği görüşünü savunan araştırmacılar da söz konusudur. Özgeciliğin genlerle belirlendiği görüşünü reddedenlerin yanı sıra kabul eden isimler de vardır. Özgeciliğin sosyal gelişimle ilgili olduğunu savunan araştırmacılar, bu olgunun "kalıtsal olmaktan çok çevrenin ürünü" olduğunu öne sürmüşlerdir. Onlara göre sosyal bir varlık olan insan özgeciliği de çevreden öğrenir.

Detaylı bilgi için bakınız: Uğur Elmas, *Bireylerin Ana-Baba Tutumları ile Özgecilik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998, s. 14-19.

geçimsiz, huysuz olaydı, kirli pasaklı olaydı kısır olmayaydı! Her ayıbını örter kimseye göstermezdim!" (Cumalı, 2004, s. 15) demektedir. Onun, çocuk doğurmuş acı dilli, geçimsiz, huysuz bir gelini; iyi ama kısır bir geline tercih etmesi örtük şekilde özgeci olduğunu göstermektedir. Bir çocuğu yokken her işe Fatma koşarken hamileliğinde kayınvalidesi bütün işleri kendi yapar. Ali'nin annesi "Ben varken süpürge süpürmek sana mı düştü? Hadi otur dinlen sen, istersen biraz gez dolaş, havalan. Görmeyeyim bu türlü işler eline aldığını bir daha.." (Cumalı, 2004, s. 38) diyerek tatlı sert şekilde gelinini azarlar; torun için kendi konforundan, dinlenmesinden feragat eder. Fatma, aylardır bütün işlerin dolayısıyla yorgunluğun ona kaldığını söylediğinde "Elbet bana kalacak! Başka kime kalacaktı? Lafa da bak! Gelecek torun kimin? Benim!" (Cumalı, 2004, s. 38) diye cevap verir. Ali'nin annesinin bu davranışları ve söyledikleri, kan bağına dayalı özgeciliğin yansımalarıdır. Kadın başta oğlunun, sonrasında ise içinde yaşadığı grubun menfaati için kendi mutluluğundan ve konforundan vazgeçmiştir. Ali'nin annesinin yanı sıra amcası ve dayısının da genel olarak mensubu oldukları obanın menfaatini öncelikli olarak görmektedir. Dolayısıyla bu açıdan özgecidirler. Ali ile Fatma'nın mutluluğu veya üzüntüsü ile ilgilenmezler. Bu kişilerin eylemleri yalnızca onların kişisel tercihleriyle ilgili değildir. Kendini öncelemenin ayıp sayıldığı, bireyin değil cemiyetin öne çıktığı bir toplumda yaşayan bu kişilerin özgeci olmalarında sosyal şartları önmlü bir etkidir. Ali'nin annesinin, obanın geleneklerini kendi rahatına tercih etmesi bunun açık bir göstergesidir.

Ali'nin yeniden evlenmesini isteyen amcası "Ali böyle değildi eskiden! Ana hatırı, emmi dayı hatırı gözetirdi.." (Cumalı, 2004, s. 16) demektedir. Ali'nin ne istediğini düşünmeyen, ailenin ve toplumun isteklerini göz önüne alan amcası, Ali'nin kendi duygularını ve isteklerini incelemesini ayıplar. Ali'nin annesi de benzer düşüncelere sahiptir. Ona göre Ali değişmiştir. "Ovalı" Fatma'ya tutulduktan sonra Ali büyüğünü küçüğünü görmez olmuştur. "Eskiden kaşım az çatılsa, neyim var anlasın diye önüm ardım sıra dolanırdı. Şimdi soğudu benden." (Cumalı, 2004, s. 16) diyen Ali'nin annesi, oğlunun geçmişteki davranışlarıyla mevcut durumunu karşılaştırır. Tabiidir ki mevcut durumdan memnun değildir. Ali'nin yalnızca kendini düşündüğünü amcası "Ali obasını unuttu! Büyüklerinin hakkını unuttu! Obada doğum oluyor, ölüm oluyor, hastalık oluyor, Ali ortalarda yok!" (Cumalı, 2004, s. 16) sözleriyle dile getirir. Obanın töresini hatırlatan amcası, oba beyinin obanın töresine uygun hareket etmesi gerektiği kanaatinde. Ali oba beyidir ve amcasına göre oba beyi, insanların kendisi hakkında dölü kurudu diye laf etmesine fırsat vermemelidir. Oba beyinin evlenip çocuğa karışması "Oba düzeninin yasası"dır (Cumalı, 2004, s. 16). Ali'nin annesi de benzer duygular içindedir. Ali'nin çocuğu olmaması yüzünden "tasadan gözü[n]e uyku girme"diğini (Cumalı, 2004, s. 16) söyler. Ayrıca bu kişiler Ali'nin "Soyunun ardı kesildiğini gören ölmüşlerin yattıkları yerde rahat" (Cumalı, 2004, s. 24) etmeyeceklerini söyleyerek, çocuksuzluğun sadece yaşayanlara değil, ölmüşlere bile eza olduğunu öne sürerler. Annesi Ali'nin mutluluğu için onun evlenmesini istediğini söylemektedir ancak asıl korkusu soyunun kurumması ve kocasının emeklerinin zayı olması ihtimalidir. Kadın, soylarının kurummasını kendisi için bir utanç kaynağı olarak görmektedir. "Bu yaştan sonra obanın içinde beni başı önünde mi

gezdirtceksin?” (Cumalı, 2004, s. 25) sözlerinde görüldüğü üzere Ali'nin bencil tavırlarını eleştirmektedir. Fatma'nın oba için özgeci davranması olumlu karşılanır. Obanın düzenini bozmayıp en arkada giden Fatma “Ne yaman çıktı gördün mü? Bey karısı dediğin böyle olur!.. Derdini sıkıntısını belli etmez!” (Cumalı, 2004, s. 47) sözleriyle övülür. Toplum üyelerinin bencilce davranışları eleştirdikleri, özgeciliği ise övdükleri görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Necati Cumalı'nın 1949'da yazdığı “Boş Beşik” oyunu bencillik ve özgecilik açısından incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından oyun birçok yönden çalışılmış ancak oyun kişileri, kişilik özellikleri açısından daha önce ele alınmamıştır. Bu çalışma ile oyunun zengin yapısının ortaya konulması hedeflenmiştir. “Boş Beşik”te oba beyi Ali ile karısı Fatma'nın çocuklarının olmaması ve bu sebeple Ali'nin yeniden evlenmesi için yapılan baskı; yedi yılın sonunda doğan oğullarının yaylaya göç ettikleri sırada kuzgunlar tarafından parçalanması ve Fatma'nın akli melekesini kaybedip intihar etmesi anlatılmaktadır.

Oyun kişilerinin bir kısmı bencil özellikler gösterirken bir kısmı özgecidir. Bencillik ve özgecilik birbirine zıt kavramlardır. Bencillik genel olarak başkalarının ihtiyaçlarını, isteklerini düşünmeden, sadece kendi çıkarını düşünmek ve bu doğrultuda eylemde bulunmaktır. Özgecilik ise kendinden önce başkalarını düşünmek; başkasının faydasına ve kendi zararına; herhangi bir menfaat beklemeden eylemde bulunmaktır. “Boş Beşik” oyununda kişilerin söylemleri ve eylemleri incelendiğinde Ali'nin bencil, Fatma'nın ve obadaki diğer kişilerin özgeci oldukları görülmektedir. Ali'nin annesi, amcası, dayısı hatta bütün oba onlardan bir çocuk beklemekte, bunun için Ali'nin yeniden evlenmesini istemektedir. Fatma bile bir yandan kendi maruz kaldığı sosyal dışlanmanın bitmesi, diğer yandan Ali'nin mutlu olmasını istediği için onun yeniden evlenmesini ister. Fakat Ali hiç kimsenin istekleriyle ilgili değildir. Ali'nin, ikinci bir evliliği yedi yıl boyunca reddetmesinin sebebi bencilliğidir. Ali'nin söylemleri incelendiğinde bu reddedişin arkasında Fatma'ya yönelik bir endişe olmadığı görülmektedir. Ali, kendi menfaatini, yani mutluluğunu öncelemektedir. Fatma, kısır olduğu düşünüldüğü için, başta Ali'nin annesi olmak üzere tüm oba tarafından istenmeyen kişidir; Ali için ise mutluluk kaynağıdır. Ali, Fatma'nın yanında çok mutlu olduğunu, başka bir kadınla yeniden evlenirse mutluluğunun biteceğini her fırsatta dile getirir. Ali için kendi duyguları herkesin ve her şeyin önündedir. Fatma'nın, annesinin, akrabalarının üzülmeye onun için bir şey ifade etmez. Bir bebekleri olur ancak göç sırasında ölür. Bebeğinin ölümünden sonra Fatma da intihar ederek ölür. Ali'nin bencilliğinin en belirgin görüldüğü yer de bu ölümlerden sonra dile getirdikleridir. Kırkı henüz çıkmış olan oğlu ve yirmi iki yaşındaki karısı ölmüştür ancak bu durumda bile Ali kendi duygularıyla ilgilenmektedir. Karısının cenazesinin başında Ali'nin “Kadınım telli turnam, doya doya murat almama kalmadan gitti!” demesi, bu anda bile kendi duygularını merkeze koyduğunu göstermektedir. Ali, “Allar giyecek çağında” mezara giren karısının ölümüne değil, murat almamış olmasına ve gelecekte mutsuz olma ihtimaline üzülmektedir.

Fatma, kocası Ali'nin tersine özgeci bir kişilik sergiler. Fatma'nın asıl duygusu özgecilik olmasına karşın Fatma'nın söylemlerine bakıldığında onun her zaman mutlak özgeci olmadığı görülmektedir. Fatma maruz kaldığı sosyal tecritten yorulduğunu dile getirerek Ali'ye kiminle isterse evlenebileceğini söyler. Fatma'nın hem kendi duygularını ve menfaatini hem muhatabının duygularını ve menfaatini aynı anda düşünmesi kooperasyon yaklaşımına uygundur. Çocuğu olmadığı için sosyal hayattan dışlanan, obadaki her kötülük kendisinden bilinen Fatma'nın, bir çocuk sahibi olmayı kendisi için değil Ali için istemesi ise kan bağına dayalı özgecilikle açıklanabilir. Bu teori, aralarında kan bağı bulunan veya birbirlerini tanıyan bireylerin birbirlerine karşı daha özgeci olduklarını öne sürmektedir. Fatma, oğulları doğduktan sonra da özgeci tavrını sürdürür. Obanın törelerini kendisinin ve oğlunun emniyetinin önüne koyması mutlak özgecildir. Bu mutlak özgecilik hem kendisinin hem oğlunun ölümüne neden olur.

Ali'nin annesi, amcası ve dayısı obayı öne çıkardıkları, obanın geleceğini önemsedikleri için özgecidirler. Ali'nin annesi, çocuk doğuran huysuz, beceriksiz bir gelini kısır ama temiz ve çalışkan bir geline tercih edeceğini belirtir. Acı dilli bir gelin kendisine zorluk çıkaracak ve mutsuzluk getirecek olsa bile torun için bunu göze almaktadır. Ali'nin ailesi Ali'nin obayı düşünmemesini, sadece kendi mutluluğunu düşünmesini, dolayısıyla bencilliğini eleştirmektedirler. Ali'nin annesi ve diğer Yörükler obanın törelerini önceleyen Fatma'nın özgeciliğini ise överler. Bu durum oyundaki kişilerin bencillik ve özgeciliğe yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Bununla beraber oyun kişilerinin eylemlerini sadece bireysel tercihler olarak görmemek gerekir. Bu kişilerin her birinin toplumdaki yeri ve kendisine yüklenen rol birbirinden farklıdır. Ali, oba beyi olduğu için hayatı boyunca neredeyse her isteği yerine getirilmiş biridir. Onun bencilliğini toplumdaki statüsünden bağımsız düşünmek eksik bir kaniya neden olabilir. Aynı şekilde Fatma ve Ali'nin annesinin özgeciliği de toplumun kadına biçtiği rolle yakından ilgilidir. Sonuç olarak oyun kişilerinin bencil veya özgeci olmaları onların kişilik özelliği olduğu kadar içinde yaşadıkları toplumla da ilgilidir.

Kaynaklar | References

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arda, E. (Ed.). (2003). *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*. Alfa Yayınları.
- Ardıç, M. (2019). Modernite ve Bencillik. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Arslan, N. (2001). Necati Cumalı, *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi*. (590), 217-220.
- Atlı, F. (2021). “Yalnız Kadın” Öyküsünde Aşk, Cinsellik ve Kadın. *Doğumunun 100. Yılında Necati Cumalı Anma Kitabı* içinde. Songül Taş-Ferda Atlı (Ed.). Sonçağ Akademi.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Campbell, R. L. (2006). Altruism in Auguste Comte and Ayn Rand. *The Journal of Ayn Rand Studies*. 7(2), 357–69.
- Cevizci, A. (2002a). *Etiğe Giriş*. Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2002b). *Etiğin Tarihi*. Paradigma Yayınları.
- Cumalı, N. (2004). *Bütün Oyunları I*. Cumhuriyet Kitapları.
- Çetin, H. (2020). *Özgecilik, Toplumsal İşbirliği ve Rekabet*. İktisadî Araştırmalar Vakfı İktisadi İşletmesi Yayınları.
- Elmas, U. (1998). Bireylerin Ana-Baba Tutumları ile Özgecilik Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Feldman, F. (2012). *Etik Nedir?* Ferit Burak Aydar (Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Fromm, E. (1982). *Kendini Savunan İnsan*. Necla Arat (Çev.). Say Yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Erdem ve Mutluluk*. Aydan Yörükân (Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Grant, C. (2000). *Altruism and Christian Ethics*. Cambridge University Press.
- Günör, R. B. (2014). Modern Ahlak Felsefesinde Özgecilik. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Güven, İ. F. (2024). Hedonik Tüketim Bencillik ve Dindarlık İlişkisi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Keçe, A. C. (2011). *Sevmez Kimse Beni Benim Sevdiğim Kadar*. Pusula Yayınevi.
- Pusmaz, D. Kur'an'da İsar Kavramı, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, (25), 77-104.
- Sarp, M. (2024). Etik Pencereden Egoizme Bir Bakış, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)* 14(1), 149-163.

- Seyyar, A. (2007). *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü)*. Değişim Yayınları.
- Şılar, O. (2022). Evrimden İnsanlığa: Bencillik Nasıl Etik Hale Gelir?. *Psikeart*. (82), 34-36.
- Taş, S. (2001). *Necati Cumalı ve Oyunları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük*. 14 Şubat 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.